

A SZÜLŐK SZABAD ISKOLAVÁLASZTÁSA ÉS ANNAK HATÁSA A BEISKOLÁZÁSRA

BOLLA ZSOLT

Pécsi Tudományegyetem Oktatás és Társadalom Neveléstudományi Doktori Iskola, Pécs

Beérkezett: 2025. október 15., elfogadva: 2025. december 22.

A szülők szabad iskolaválasztása 40 éves jubileumát ünnepli a magyar oktatásban. A 2010-es választást követően szinte teljesen átalakult az oktatás addigi, viszonylag változatlan rendszere, 2013-ban pedig önkormányzatiból állami fenntartásba kerültek az iskolák. Ebben az uniformizált tananyagokkal, tankönyvekkel működő architektúrában, ahol elvileg mindenki azonos tartalmú és színvonalú oktatási szolgáltatáshoz fér hozzá, különösen abszurd a szülők szabad iskolaválasztásának kormányokat túlélő rendszere. Jelenleg három jelentős tényező befolyásolja az állami fenntartású alapfokú iskolák helyzetét. Az ország lakosságának megállíthatatlan csökkenése, az egyházak mint fenntartók egyre jelentősebbé válása, és az évek óta tartó alulfinanszírozottság. Az iskolák többsége számára így nem a stratégiai gondolkodás és cselekvés, sokkal inkább a mindennapi létezés a legfőbb kihívás.

Kulcsszavak: szabad iskolaválasztás, iskolák helyzete, beiskolázási nehézségek

PARENTS' FREE SCHOOL CHOICE AND ITS IMPACT ON SCHOOL ENROLMENT

Free school choice for parents celebrates its 40th anniversary in Hungarian education. Following the 2010 elections, the previously relatively unchanged education system was almost completely transformed, and in 2013, schools were transferred from municipal to state ownership. In this architecture, with its uniform curricula and textbooks, where in theory everyone has access to educational services of the same content and quality, the system of free school choice for parents, which has outlived successive governments, is particularly absurd. Currently, three significant factors influence the situation of state-run primary schools. The unstoppable decline in the country's population, the growing importance of churches as school operators and years of underfunding. For most schools, the main challenge is not strategic thinking and action, but rather day-to-day survival.

Keywords: free school choice, situation of schools, difficulties in school enrolment

---

Levelező szerző: Bolla Zsolt, PhD-hallgató, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Oktatás és Társadalom Neveléstudományi Doktori Iskola. E-mail: m2019zsolt@gmail.com

Bevezetés

A szabad iskolaválasztás több évtizeddel ezelőtti megjelenése sokáig nem kavart nagy hullámokat, ám a szegregált iskolák kialakulásában játszott szerepe miatt a későbbiekben sok támadás érte. Minden kormányváltást túlélve, mára – a megváltozott körülmények hatására – tervezhetetlenül befolyásolja a beiskolázás alakulását. Ez a tanulmány azokat az előnyös és hátrányos hatásokat vizsgálja, amelyek, elsősorban a 2020 utáni időszakban, szignifikáns hatást gyakoroltak az iskolák jelenére és jövőjére.

Szabad iskolaválasztás a nagyvilágban

A szabad iskolaválasztás gondolata az 1970-es években, angolszász területekről indult el. Több tényező is szerepet játszott abban, hogy felmerült – a gazdasági szektorhoz hasonlóan – az iskolák versenyztetésének lehetősége. Az akkori, válságát élő amerikai oktatás, az éppen zajló nagyarányú expanzióknak köszönhetően kiemelt figyelmet kapott, különösen a költségvetésben megnövekedett szerepe miatt (Berényi 2016). A Nobel-díjas amerikai közgazdász, Milton Friedman voucher rendszere a szabad iskolaválasztás amerikai kísérlete, amely lehetővé teszi a szülők számára a különböző oktatási intézmények közötti választás lehetőségét. Véleménye szerint az iskolák közötti verseny javítja az oktatás minőségét, és segíti a szociális mobilitást (Friedman 2003).

A voucher rendszer mellett érvelők szerint ez az elképzelés éppen a közoktatási intézmények szegregációja ellen tud hatni azzal, hogy a hátrányos helyzetű gyermekeket hozzásegíti a jobb minőségű oktatáshoz (Berends 2015). Argumentumuk szerint az iskolák kvázi piacokként működnének, a választás pedig a szülők joga. Harmadik indokuk a méltányosságot hangsúlyozta. Bár az első kétónél sem egyértelműek a társadalmi egyenlőtlenségre és a szegregációra gyakorolt kedvező hatások, az utóbbinál mindez különösen aggályos. A hátrányos helyzetű családok alacsonyabb kapcsolati, gazdasági, informális tőkájükből adódóan kevésbé képesek feltérképezni lehetőségeiket, nem ugyanolyan mértékben vesznek részt a választásban, mint a magasabb iskolázottságú, jobb háttérrel rendelkező családok (Cullen 2005; Exley 2014). Bonyolítja a helyzetet, hogy jellemzően minden szülői csoport, etnocentrizmusának megfelelően a hozzá hasonló háttérüeket keresi (Bifulco–Ladd–Ross 2009). Így, bár létezik az alacsonyabb társadalmi helyzetű csoportoknál integráló jellegű mozgás, de a magasabb státuszúak szegregáló mozgásai jóval erősebbek annál (Burgess 2010). A Bernstein és Bourdieu-n felnött oktatásszociológusok vitatták az iskolaválasztás racionális döntésméletét. Arra is felhívták a figyelmet, hogy a közoktatással elégedetlen réteg messze nem képviseli az egész társadalmat, csak magukat. Ez pedig azt jelenti, hogy hiába tűnik úgy, mintha minden fogyasztó érdekében történnének a változások, számos társadalmi csoport érdekei nem jelennek meg annak során (Bifulco–Ladd–Ross 2009; Zou–Cheryan 2021). A kutatások jelentős része arra a megállapításra jutott, hogy az iskolarendszer a szabad választásnak köszönhetően hozzájárul a társadalmi egyenlőtlenségek újratermeléséhez, ezáltal szegregáltabb rendszer jön létre, mint a szabad választás nélkül (Cullen 2005; Berényi–Berkovits–Eröss 2008).

Mára jelentősen módosult, akár a nagyvilágban, akár Európában a korai szabad iskolaválasztás elutasítása. Rajtunk kívül a kezdetekkor csupán Új-Zélandon és Chilében vezették be (Elacqua 2012). Ha ma Európa országait vizsgáljuk, akkor a skandináv csoport kivételével tulajdonképpen szinte minden országban, ha nem is mindenütt törvényileg deklaráltan, de elfogadottá vált a szabad iskolaválasztás.

Szabad iskolaválasztás Magyarországon

A szülők szabad iskolaválasztásának törvénybe iktatása a magyar oktatáspolitikában egészen 1985-re nyúlik vissza. Bevezetéséről, annak hosszú távú társadalmi hatásairól nálunk nem folytak sem politikai, sem tudományos szakmai viták. Az államszocializmus felülről vezérelt, központosított rendszerének fellazulását szimbolizálta, a demokráciát, a szabad világhoz tartozás ideáját, egyfajta jelképpé vált, a szabadság jelképévé (Berényi 2016). Olyannyira, hogy a rendszerváltozást követően megszülető új oktatási törvényben is találkozunk vele.

A Magyarországon hatályos törvényi szabályozás szerint a szülőt megilleti a nevelési, illetőleg a nevelési-oktatási intézmény szabad megválasztásának joga. Több tanulmány is foglalkozik a szabad iskolaválasztás következményeivel, és komoly támogatottsága okán valószínűleg a jövőben is jelentős mértékben befolyásolja majd a beiskolázás lehetőségeit (Berényi 2016).

Számos elemzés tárgyalta hatását a magyarországi iskolarendszerre, vizsgálta szegregált intézményeket előidéző következményeit (Ercse 2018; Kertesi–Kéződi 2004). Kétségtelen, hogy a vele szemben megfogalmazott vádak jelentős része sok szempontból igaz. A 2010-es választást követően teljesen átalakult az addigi, viszonylag változatlan rendszer. A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény¹ segítségével megkezdődött a centralizáció, az oktatás államosítása, az önkormányzati fenntartás megszüntetése. A Klebelsberg Intézményfenntartó Központok felállításával, a minősítési rendszer kiépítésével, a 2012-es NAT-tal, a tankönyvpiac államosításával próbálták kezelni az anomáliákat, melyeket a különböző lehetőségekkel rendelkező önkormányzati fenntartás okozott.

A kormányzati támogatással segített egyházak egyre több iskolát alapítottak (a magán vagy alapítványi oktatási intézmények köre csupán kismértékben bővült), miközben a tankerületi fenntartású állami általános iskolák jelentős beiskolázási gondokkal küzdöttek (Ercse 2018).

Az állami fenntartású intézmények három kihívása

Az, hogy a tankerületi központok által irányított iskolák helyzete, osztályaik feltöltése, elindítása, azaz a beiskolázás sikeressége egyre nehezebb, sok egyéb mellett alapvetően három meghatározó tényezőnek köszönhető:

- a gyermeklétszám folyamatos csökkenése;
- az egyházi fenntartású iskolák expanziója;
- az oktatásfinanszírozás csökkenő trendje.

A demográfiai helyzet, a gyermeklétszám csökkenése

Az iskolák fennmaradására és a beiskolázás sikerességére jelentős hatást gyakorol hazánk demográfiai helyzetének alakulása, és az iskoláskorú gyermekek létszámának folyamatos csökkenése. 2015-öt követően a szülőképes nők száma az országos populációban olyan szintre süllyedt, amely kizárja annak az esélyét, hogy pusztán a gyermekvállalási hajlandóság növelését célzó szakpolitikai intézkedésekkel stabilizálni, de főképpen növelni lehetne az ország népességét. Évtizedekre előre modellezhető, hogy önmagában a születések ösztönzésére koncentráló családpolitika nem képes megállítani, vagy akár megfordítani a jelenlegi trendet (Kapitány–Spéder 2017).

Meghatározó tényező, hogy a termékenység csökkenése mekkora mértékben süllyed a reprodukciós szint alá. Minél nagyobb a kettő különbsége, annál nehezebbé válik ennek a folyamatnak a megfordítása, a népességszám tartós, hosszú távú stabilitásának biztosítása. A jelenlegi termékenység 1,4 és 1,5 közötti értéke messze elmarad a 2,0 és a 2,1-es értéktől, amely képes lenne arra, hogy biztosítsa

¹ 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről.

a jelenlegi szülői generáció reprodukálását (Balázs–Mártonfi 2012). Egyelőre még az Európai Unió alacsonynak számító 1,6-os értékét sem érjük el. Figyelembe véve a gyermekvállalási korban lévő nők számának csökkenését, még a termékenység hazai növekedése esetén sem fordulna meg a népességfogyás trendje. Ugyanakkor fontos lenne annak akár mérsékelt tempójú, de folyamatos növelése. A várakozások alapján legalább az európai átlagot meghaladó értéket, 1,75-öt lenne szükséges elérni rövid időn belül. A reprodukciós szint elérése teljesen irreális elképzelés (Kapitány–Spéder 2017).

Mára a közép- és kelet-európai országok egyre fontosabb szerepet töltenek be a nemzetközi migrációban. Hazánk az 1990 körüli idők fogadó országából a 2000-es évet követően egyre dinamikusabban kibocsátó országgá vált. A hazai és külföldi tükörstatisztikák közötti jelentős eltérés miatt nagy a szórás, ezért a rendszerváltás óta eltelt időben emigrált magyar állampolgárok száma 450 és 600 ezer között feltételezhető. Bár Kelet-Közép-Európa tekintetében Magyarországról arányaiiban kevesebben emigráltak, ennek ellenére a migráció fennmaradása, erősödése súlyos gazdasági, szociális és demográfiai eróziót jelent (Élő 2025; Hárs 2025).

A jövő szempontjából országos szinten is jelentős népességsökkenéssel kell számolnunk. A legbizakodóbb elképzelések is csupán 8,3 és 8,8 millió közötti lakosságszámot jósolnak Magyarországon 2050-re (Obádovics–Tóth 2021). A csökkenő gyermeklétszám hatása 2020 óta egyre erősebben érezteti hatását. Hatékony megoldás helyett a probléma tüneti kezelése zajlik. Amelyik iskola nem képes a korábbi két-három osztály megfelelő feltöltésére, ott összevonásokat rendel el a tankerület. Ahol ez nem lehetséges, ott a korábban elképzelhetetlen, egészen alacsony létszámú osztályok indításához is kénytelen hozzájárulni. Iskolabezárásra csak ott kerülhet sor, ahol a létszámok már a legalsó küszöbértéket sem érik el.

A beiskolázási nehézségek következtében belvárosi, korábban elitnek tartott tankerületi vagy gyakorlóiskolák sem tehetik meg, hogy elküldenek akár egyetlen hozzájuk jelentkező gyermeket is. Minderre a folyamatra a szülők egy része is felfigyelt. Egyrészt azt látják, hogy gyermekük iskolájában, az eddig „versenyistállónak” tartott intézményben egyes években nem tudnak elindítani a korábbi létszámban osztályokat, és ezzel párhuzamosan egyre nagyobb számban jelennek meg a hátrányos helyzetű (HH), a halmozottan hátrányos helyzetű (HHH), valamint a sajátos nevelési igényű (SNI) diákok. Azok a szülők pedig, akiket korábban ezek az intézmények figyelemre sem méltattak, most azt tapasztalják, hogy „örömmel” fogadják gyermeküket. Kihhasználva a szabad iskolaválasztás adta jogait, a külvárosi, rossz hírűnek gondolt körzeti iskola helyett oda iratkoznak be. Mivel a tankerületnek nincs semmilyen eszköze a szülők törvény adta jogának befolyásolására, többnyire tehetetlenül viszonyul az eseményekhez. A szabad iskolaválasztás tehát kezelhetetlenné, tervezhetetlenné teszi a beiskolázást, jelentős átrendeződést indít el. Hatására egyes, korábban kiváltságos helyzetben lévő iskolák kénytelenek feladni eddigi stratégiájukat. Egyetlen lehetőségük az iskolán belüli szelekció a párhuzamos osztályok között. Egyrészt tehát a szabad iskolaválasztás lehetőséget teremt korábban esélytelen gyermekeknek is, hogy bekerüljenek a szülei, környezete által addig elérhetetlennek látott iskolákba, másfelől ez a folyamat a peremkerületi iskolák további leszakadását gyorsítja fel. Nekik a csökkenő létszám mellett a legnehezebb helyzetben lévő gyermekek oktatásával is meg kell birkózniuk. Miközben egyik oldalon segít, összességében még tovább fokozza, erősíti a szegregációt.

Az egyházi iskolák térnyerése

A magyarországi történelmi egyházak oktatásban betöltött szerepe évszázadokon keresztül meghatározó volt. Hatalmas veszteség érte őket a második világháborút követően, amikor a szocialista rendszer berendezkedésével elveszítették iskoláikat. Az elemi oktatásból teljesen kiszorultak. Azóta a rendszerváltozásnak köszönhetően részben újratertemődött köz- és felsőoktatási intézményrend-

szerük. Bár többnyire nyitottak, de ettől alapvetően a saját vallásos értelmiségük újratemetését várták. Már látszik, hogy ezeknek a várakozásoknak csak részben tudtak megfelelni (Hámori–Rosta 2013). Vagyis az egyházi iskolákba járók aránya ugyan emelkedett, de a vallási szocializációt nem tudja pótolni az elvárt mértékben az iskola (Rosta–Pusztai 2022).

A rendszerváltozást követően az iskolafenntartás rendszere az önkormányzatokra hárult. A normatív támogatás az állam által előírt szolgáltatásokat, a pedagógusok besorolás szerinti, akkoriban is alacsony bérét, a működtetés költségeit csak részben biztosította. Az egyes önkormányzatok közötti eltérő jövedelemtermelő képességek, a fokozódó forráselvonás, helyenként a hozzá nem értés következtében jelentős különbségek alakultak ki, ha az egy tanulóra fordított oktatási kiadásokat vizsgáljuk (Jordán 2019). A szegényebb és gazdagabb települések között egyre mélyebbé vált a különbség az önkormányzati iskolák gyengülő és gazdasági helyzetükkel szorosan összefüggő eltérő színvonalában. Ahogy súlyosbodtak az önkormányzatok finanszírozási terhei a 2006-os költségvetési hiánytól kezdve a 2008-as válság súlyos következményéig, egyre több esetben merült fel a helyben nyújtott, drasztikusan csökkenő állami támogatásokból finanszírozott közszolgáltatásoktól történő szabadulás igénye. A fenntartó önkormányzatok több esetben kezdeményezték, vagy pozitívan reagáltak az egyházak iskolafenntartói szerepre történő bejelentkezésére (Radó 2019). A hiányzó bevételek pótlását több önkormányzat hitelek felvételével pótolta, és azok egy részét forráshiányos oktatási kiadásai finanszírozására fordította. 2009 és 2010-re az egyre eladósodottabb települések képtelenné váltak iskolafenntartó feladataik ellátására, költségeik finanszírozására. A 2010-es választásokat követően felálló koalíciós kormány oktatáspolitikai elképzelései alapjaiban változtatták meg az addigi helyzetet. A körvonalazódó centralizációs elképzelések és a finanszírozás változásai miatt az önkormányzatok egy része próbált előre menekülni (Ercse 2018). Az állami kézbe kerülés megakadályozása az egyházi fenntartásba adással volt megelőzhető. Bármelyik lehetőséget választják, mindkettő jelentős jogvesztéssel jár számukra. Az állami esetében a kiszámíthatatlan jövőtől, az ismeretlenről való félelem helyenként erősebbnek bizonyult. A szocializmus időszakából nem feltétlenül maradtak pozitív emlékeik a központi vezérlésről. Az egyházak helyi társadalommal kialakult kapcsolatában bíztak, amely a helyi érdekek érvényesítésére talán nagyobb lehetőséget biztosít, mint az utasításokat végrehajtó állami intézmény (Györgyi–Simon–Vadász 2015). Alapvetően jóval több kezdeményezés indult el, mint amennyi végül realizálódott. Ebben az időszakban mindhárom fél, az önkormányzat, az átvevő egyház és az iskolavezetés közös egyetértésére volt szükség a megvalósuláshoz. Amennyiben ez hiányzott, az iskola az állami intézményfenntartóhoz került. A települések vélt vagy valós érdekeik miatt sok esetben még akkor is az egyházi fenntartásra voksoltak, ha az adott egyháznak gyülekezete sem volt a településen. A nagy történelmi egyházak számára az erőforrásaik és a valós társadalmi igény hiánya is befolyásolta a döntést, de ez nem minden esetben tántorította el őket (Györgyi–Simon–Vadász 2015).

2010 után a pénzügyi és politikai feltételek fokozatos megváltozása jelentős mértékben befolyásolta az egyházi fenntartású iskolák átvételét, alapítását. Az egyház részéről benyújtott egyoldalú nyilatkozat vállalása alapján a minisztérium szinte minden esetben automatikusan engedélyezte az intézmény átvételét. A célzott kormányzati intézkedések erősítették a folyamatot, akár az egyházi iskolákra vonatkozó autonómiát, akár a tankönyvkínálatot, de legfőképpen a finanszírozási ösztönzőket figyelembe véve. Ma az egyházi iskolák nagyrészt azokat a jogokat gyakorolják, amelyekkel a 2011 előtti önkormányzati iskolák rendelkeztek (Ercse–Radó 2019).

Ebben a versenyben az egyházi fenntartású intézmények komoly előnyökkel rendelkeznek. Óvodáikkal együttműködve, rajtuk keresztül lényegesen nagyobb biztonsággal tudják megszervezni beiskolázásukat. Kedvezőbb finansziális helyzetükből adódóan vonzáskörzetüket a környező településekre is ki tudják terjeszteni saját meglévő vagy fejlesztendő buszparkjuknak köszönhetően.

Korábbi beiskolázási lehetőségeiket kihasználva az egyházi fenntartású iskolák az egyetemek eddig gyakorló, mára alapítványivá transzformálódó iskoláival együtt a hivatalos beiratkozás előtt fel tudják tölteni osztályaikat, míg a tankerületi iskolák csak a beiratkozás napján szembesülnek a várható létszámmal.

2020-at követően úgy tűnik, elérte, de inkább meg is haladta azt a határt az egyházi iskolák kapacitása, amelyre társadalmi igény lenne. Nehézségeik jelenleg hasonlóak az állami fenntartású iskolákéhoz, és bár több komponens segíti őket, egyelőre ők is küzdenek a csökkenő gyermeklétszámmal és a beiskolázással. Egyre kevésbé tudnak megfelelni fenntartóik azon elvárásainak, hogy ériék el korábbi létszámaikat, tartásuk két vagy három párhuzamos osztályukat. Még némi lehetőséget jelenthet számukra a városokon túli terjeszkedés, de annak is megvannak a maga határai, amit elérve ez a menekülési útvonal is bezárul.

Az egyházi iskolák eredményességi mutatói hangsúlyos mértékben összefüggnek azzal a tényvel, hogy szelektált tanulói csoportjaikkal lettek eredményesebbek. Mivel a jobb családi háttérű tanulókat célozzák meg, ezért elszívó hatásuk érezhető (Fejes et al. 2022). Családháttér-indexeiket (CSHI) összevetve jól látható, hogy elsősorban a tehető családokból származó tanulókat szólítják meg. Az egyházi fenntartású iskolák összességében kedvezőbb háttérrel rendelkező tanulókat oktatnak, ami tovább növelte az iskolák közötti egyenlőtlenségeket az elmúlt években (Bazsalya–Hörich 2021). Bár az előbb felsoroltak alapvetően nem változtak, de érezhető, hogy a CSHI értékének csökkenése a felekezeti iskolákban azt mutatja, az egyre csökkenő gyermeklétszám mellett kénytelenek egyre lejjebb engedni elvárásaikból. Mára az is kiderült, hogy az egyházi iskolák nem tudtak élni azzal a helyzeti előnnyel, amelyre történetük során tettek szert (Papp 2022).

A felekezeti iskolák túlnyomó többsége elitiskola. A közpénzekből finanszírozott oktatási költségek aránytalanul nagy részét sajátítják ki maguknak. Számuk és jelentőségük közvetett módon erősíti az etnikai szegregáció növekedését, de fontos hangsúlyozni, hogy nem kizárólag ők felelnek a szelektív közoktatásért, a kirekesztésért (Zolnay 2023).

A vizsgált 2020 és 2025 közötti időszak legfontosabb jellemzője, hogy a fogyatkozó gyermeklétszám miatt kénytelenek engedni elvárásaikból, ami azzal a következménnyel jár, hogy elveszítik azt a vonzerejüket (válogatott szülők, válogatott gyermekek), amire kezdetől építettek. Kérdés, hogy mindezek ellenére a korábbi rangos állami iskolákban végbemenő változások mennyire navigálják a középosztálybeli szülőket újra az egyházi iskolák irányába.

Terjeszkedésük a városkörnyéki települések irányába azok iskoláinak jövőjét veszélyezteti. Ahol háztól házig történő buszos szállításuknak köszönhetően a szülők egy válogatott részét meggyőzik arról, hogy gyermeküket hozzájuk vigyék, könnyen elindíthatnak egy erodálódási folyamatot, amely ezeket az érintett iskolákat szintén a szegregálódás irányába taszítja, illetve annyira ellehetetleníti, hogy az akár a létüket veszélyezteti. A szülők szabad iskolaválasztásának hatása ezen a területen is komoly, visszafordíthatatlan változásokat idéz elő.

Financiális hiányosságok

A harmadik, az állami iskolák jövőjét meghatározó tényező az anyagi támogatás. A GDP oktatásra fordított kerete folyamatosan csökken, miközben a fenntartók szerinti elosztásának aránytalansága tovább növeli a különbségeket (A költségvetési intézmények oktatási kiadásai, 2023). A tankerületi iskolák 2013 utáni rendszere úgy épül fel, hogy az önkormányzat az iskolaépület tulajdonosa, a tankerület viszont nem tulajdonos, csupán a használója lett, ami már eleve paradox helyzetet teremtett. Az önkormányzatnak így nem érdeke a karbantartás, a felújítás, mint ahogy a tankerületnek sem, hisz nem sajátja az épület, másrészt, még ha szándéka lenne is, forrása nincs hozzá. A különböző felújítási, energiahatékonysági pályázatok támogatását az önkormányzatok – érthetően – saját in-

tézményeik, vagyis óvodáik felújítására fordítják. Annak pedig, hogy a jobbára elavult iskolaépületek fenntartására nincs, vagy nem elegendő forrás áll rendelkezésre, azzal a következménnyel jár, hogy folyamatosan romló állaguk jóval nagyobb ráfordítást igényel majd, ha már kezelhetetlenné vagy életveszélyessé válik az állapotuk.

Az iskolák által felhasználható éves költségvetési keret évek óta változatlan, vagy szinte észrevehetetlen, inflációról messze elmaradó emelkedése azt eredményezi, hogy képtelenek abból finanszírozni folyamatosan növekvő kiadásait. Mindezt tovább nehezíti a likvid rendszer lassúsága, körülményessége, a kérelmek elutasítása, a keret korai kimerülése.

Hogyan tudják a helyzetet kezelni az iskolák? Részben különböző, „okosban megoldott” módszerrel. Farsang, szülők-nevelők bálja, adventi süteményárúsítás bevételeiből próbálják fedezni a fenntartást, a gyermekek versenyneveztési díjait, a működést nem biztosító költségvetésük foltozgatását.

Az igazi lehetőség számukra azonban a közhasznú alapítványok létrehozása. A közhasznúság eléréséhez, az adó 1 százaléklának fogadásához különböző feltételeknek kell megfelelni. Többek között a cím elnyerésére a második lezárt üzleti évet követően kerülhet csak sor. Azok az iskolák, amelyek már ezen a procedúrán túljutottak, beruházásaikat, kiadásait az alapítvány körülményeiben megírt alapító okiratának megfelelően tudják fedezni. Nem szükséges bonyolult számításokat végezni azon következtetések levonásához, amelyek az alapítvány várható bevételeit prognosztizálják. Egy jelentős részben HH vagy HHH hátterű, esetleg munkanélküli szülőkkel rendelkező iskolának szinte jelentéktelen bevétele lesz a 1%-os felajánlásokból, ha egyáltalán rá tudja venni a szülőket, hogy nyilatkozzanak arról. Ezzel szemben, ahova jelentős számú, magasabb jövedelmi kategóriába tartozó szülők gyermekei járnak, már tetemesebb, akár az éves költségvetésük sokszorosát meghaladó mértékű támogatással számolhatnak. 2023-ban még ennek a forrásnak is sikerült szűkíteni a lehetőségeit, hisz a 2023. évi BM-utasítás kimondja, hogy az adományozótól függően 50 ezer és kettő milliárd forintérték között a tankerület vezetője, míg afölötti értéknel maga a Klebberg Központ igazgatója hagyhatja jóvá a felajánlást.²

Ugyanoda jutottunk, ahonnan indultunk, amikor az önkormányzatok különböző finanszírozási lehetőségeire hivatkozva történt a központosítás. Amelyik iskola jobb anyagi helyzetben lévő szülőket tud magához vonzani, és meggyőzi őket, hogy támogassák alapítványát, irányítsák hozzá adójuk 1%-át, annak lesz lehetősége innovációi finanszírozására. A szabad iskolaválasztást kihasználva megindult hát a harc az iskolák között a szülők megnyeréséért. Persze nem egyenlő esélyekkel, és nemcsak egymással küzdve, de különösen az alapítványi és egyházi iskolákkal szemben vannak hátrányos helyzetben. Akik helyzetüket kihasználva képesek sikeres marketingstratégia kidolgozására, megvalósítására és innovációik hírének eljuttatására a szülőkhöz, azoknak lesz esélye a sikeres beiskolázás megvalósítására (Bolla 2025).

Összegzés

A rendkívül széttagolt fenntartói rendszer, az arányok eltolódása, valamint az iskolahasználók ellenállása miatt jelenleg elképzelhetetlen a szabad iskolaválasztás eltörlése Magyarországon. A tanulmányban felsorolt okok várhatóan iskola-összevonásokat, iskolabezárásokat eredményeznek a közeli jövőben. A versenyre kényszerített intézmények kétségbeesetten törekszenek arra, hogy megnyerjék a szülőket, mivel jövőjük a piacon fog eldőlni. Azon a piacon, amelynek senki nem ismeri a szabályait, még igazából azt sem, mi a kívánatos cél. Ki tudja, vajon szakmai, pénzügyi, vagy netán politikai szempontok alapján születnek majd meg a közoktatás jövőjét meghatározó döntések.

² 16/2023. (VI. 9.) BM-utasítás (2023). Forrás: <https://njt.hu/jogszabaly/2023-16-B0-0A>

IRODALOM

- 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról (2012). <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200110.kor>
- 16/2023. (VI. 9.) BM-utasítás (2023). <https://njt.hu/jogszabaly/2023-16-B0-0A>
2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről (2011). <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv>
- A költségvetési intézmények oktatási kiadásai (2023). Központi Statisztikai Hivatal. https://www.ksh.hu/stadat_files/okt/hu/okt0002.html
- BALÁZS É. & MÁRTONFI G. (2012) *Az oktatás gazdasági és társadalmi környezete*. OFI, Budapest. <https://ofi.oh.gov.hu/2-az-oktatas-gazdasagi-es-tarsadalmi-kornyezete-balazs-eva-martonfi-gyorgy>
- BAZSALYA B. & HÖRICH B. (2021) Iskolák közötti egyenlőtlenségek alakulás 2010 után. *Educatio*, Vol. 29. No. 3. pp. 425–448. <https://akjournals.com/view/journals/2063/29/3/article-p425.xml>; <https://doi.org/10.1556/2063.29.2020.3.7>
- BERENDS, M. (2015) Sociology and School Choice: What We Know After Two Decades of Charter Schools. *Annual Reviews*, Vol. 41. pp. 159–180. <https://www.annualreviews.org/docserver/fulltext/soc/41/1/annurev-soc-073014-112340.pdf?expires=1743260558&id=id&accname=guest&checksum=7CFAF6C4A29021F77C700AB50ECBB9E6>; <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-073014-112340>
- BERÉNYI E. (2016) *Az autonómiától a szelekcióig – Az iskolaválasztás jelentése a rendszerváltás utáni időszak magyar közoktatásában*. Gondolat Kiadó, Budapest. doi:<https://doi.org/10.17543/ISKKULT.2016.9.3>
- BERÉNYI E., BERKOVITS B. & ERŐSS G. (2008) *Iskolarend. Kiváltság és különbségtétel a közoktatásban*. Gondolat, Budapest.
- BIFULCO, R., LADD H. & ROSS S. (2009) Public school choice and integration evidence from Durham, North Carolina. *Social Science Research*, Vol. 38. No. 1. pp. 71–85. https://digitalcommons.lib.uconn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1189&context=econ_wpapers; https://opencommons.uconn.edu/econ_wpapers?utm_source=opencommons.uconn.edu%2Fecon_wpapers%2F200741&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages
- BOLLA Z. (2025) A szülők szabad iskolaválasztásának története, következményei és lehetőségei. *Új Pedagógiai Szemle*, Vol. 75. No. 1–2. pp. 35–43. <https://doi.org/10.71157/upsz.2025.01-02.03>
- BURGESS, S. (2010) School assignment, school choice and social mobility. *Economics of Education Review*, Vol. 29. No. 4. pp. 639–649. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0272775709001356>
- CULLEN, J. (2005) The impact of school choice on student outcomes: an analysis of the Chicago Public Schools. *Journal of Public Economics*, Vol. 89. No. 5–6. pp. 729–760. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2004.05.001>
- ELACQUA, G. (2012) The impact of school choice and public policy on segregation: Evidence from Chile. *International Journal of Educational Development*, Vol. 32. No. 3. pp. 444–453. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0738059311001283>; <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2011.08.003>
- ERCSE K. (2018) Az állam által ösztönzött, egyházasszisztált szegregáció mechanizmusa. In FEJES J. & SZÜCS N. (eds) *Én vetkem: helyzetkép az oktatási szegregációról*. Motiváció Oktatási Egyesület, Szeged. pp. 177–199. https://acta.bibl.szeged.hu/63478/1/en_vetkem_177-199.pdf

- ERCSE K. & RADÓ P. (2019) A magyar közoktatásban zajló privatizáció és annak hatásai. *Iskolakultúra*, Vol. 29. No. 7. pp. 8–49. <https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/32764/32236>; <https://doi.org/10.14232/iskkult.2019.7.8>
- EXLEY, S. (2014) Are quasi-markets in education what the British public wants? *Social Policy and Administration*, Vol. 48. No. 1. pp. 24–43. https://eprints.lse.ac.uk/47472/1/_lse.ac.uk_storage_LIBRARY_Secondary_libfile_shared_repository_Content_Exley%2C%20S_Quasi-markets%20in%20education_Exley_Quasi-markets%20in%20education_2015.pdf
- ÉLŐ A. (2025) Csúcsot dönt a kivándorlás – soha nem élt ennyi magyar külföldön. *Válasz Online*. <https://www.valaszonline.hu/2025/03/25/magyarország-elvandorlas-bevandorlas-tarsadalmi-riport-eurostat-nagykep/>
- FEJES J., BUGYI A., SZÜCS N. & TÓTH E. (2022) Szülői preferenciák és tapasztalatok az általános iskola választásával összefüggésben. *Gyermeknevelés*, Vol. 10. No. 4. pp. 26–49. <https://doi.org/10.31074/gyntf.2022.4.26.49>
- FRIEDMAN, M. (2003) Milton Friedman on Vouchers. *Edchoice*, Vol. 7. No. 4. pp. 111–112. <https://www.edchoice.org/who-we-are/our-legacy/articles/milton-friedman-on-vouchers/>; <https://doi.org/10.5709/ce.1897-9254.126>
- GYÖRGYI Z., SIMON M. & VADÁSZ V. (2015) *Szerep- és funkcióváltások a közoktatás világában*. OFI, Budapest. <https://85eb771991.cbaul-cdnwnd.com/5872ea9c6762fe2b8ddb2cd9aed19e26/200000059-1217e15088/Szerep-%20C3%A9s%20funkci%C3%B3v%C3%A1lt%C3%A1sok.pdf>
- HÁMORI Á. & ROSTA G. (2013) Ifjúság, életkor, szocializáció. *Confessio*, Vol. 37. No. 1. pp. 5–18.
- HÁRS Á. (2025) Migráció, munkaerőhiány, vendégmunka. In: TÓTH I., GÁBOS A., MEDGYESI M. (eds) *Társadalmi Riport*, pp. 235–256. Társi Zrt., Budapest. https://topap.hu/cms/uploads/235_256_TRIP_2024_Hars_12fe57143b.pdf; <https://doi.org/10.61501/TRIP.2024.11>
- JORDÁN Z. (2019) Az állami és egyházi iskolák finanszírozásáról. *Új Köznevelés*, No. 9–10. <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-kozneveles/az-allami-es-egyhazi-fenntartasu-iskolak-finanszirozasarol>
- KAPITÁNY B. & SPÉDER Z. (2017) Hitek, tévhitek és tények a népességcsökkenés megállításáról. *Társadalmi Reflexió Intézet*, pp. 177–191. <https://socialreflection.org/wp-content/uploads/2017/05/09.-KAPIT%C3%81NY-BAL%C3%81ZS-%E2%80%93-SP%C3%89DER-ZSOLT-Hitek-t%C3%A9vhitek-%C3%A9s-t%C3%A9nyek-a-n%C3%A9pess%C3%A9gcs%C3%B3k%C3%A9s-meg%C3%A1ll%C3%A1s%C3%A1r%C3%B3l.pdf>
- KERTESI G. & KÉZDI G. (2004) *Általános iskolai szegregáció – Okok és következmények*. Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek, Budapest. <https://mek.oszk.hu/02500/02510/02510.pdf>
- OBÁDOVICS C. & TÓTH G. (2021) *A népesség szerkezete és jövője*. KSH Népeségstudományi Kutatóintézet, Budapest. <https://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/article/view/2836/2726>
- PAPP Z. (2022) Mérvé vagyon: az egyházi iskolák néhány oktatásstatisztikai jellemzője. *Educatio*, Vol. 31. No. 3. pp. 356–373. <https://doi.org/10.1556/2063.31.2022.3.2>
- Radó P. (2019) A szelekcióról nagyon egyszerűen. *Tani-tani Online*. https://www.tani-tani.info/a_szelekciorol_nagyon_egyszeruen
- ROSTA G. & PUSZTAI G. (2022) Az egyházi oktatás hatása a fiatalok vallásosságának alakulására. *Educatio*, Vol. 31. No. 3. pp. 425–444. <https://doi.org/10.1556/2063.31.2022.3.6>; <https://real.mtak.hu/152294/1/1419-8827-article-p425.pdf>

- ZOLNAY J. (2023) *Közoktatási kirekesztés és szelekciós autonómia. Szelekció, szegregáció, tanulói ingázás, intézményi stratégiák, illetve a helyi oktatáspolitikai beágyazottsága több magyarországi településen.* PhD-értekezés. https://edit.elte.hu/xmlui/static/pdf-viewer-master/external/pdfs-2.1.266-dist/web/viewer.html?file=https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/104257/Zolnay_Janos_diszsertacio.pdf;sequence=1&isAllowed=y
- ZOU, L. & CHERYAN S. (2021) Diversifying neighborhoods and schools engender perceptions of foreign cultural threat among White Americans. *Journal of Experimental Psychology: General*, Vol. 151. No. 5, pp. 1115–1131. <https://doi.org/10.1037/xge0001115>; <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/xge0001115>; <https://depts.washington.edu/sibl/wp-content/uploads/2021/12/Zou-Cheryan-2021.pdf>

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)